مجـــلهی توســـعهی آمـــوزش در علـــوم پزشـــکی

دورهی ۴، شماره ۷ ، پاییز و زمستان۹۰، صفحات ۱ تا ۸

نقش مدیریت آموزش در تنظیم و ارایهی پیام مناسب آموزشی،ترویجی به جامعه در زمینهی کاهش خسارات وارده از حوادث غیر مترقبه

احمداصل هاشمی[۱] ، دکترحسن تقی پور[۲] ،دکترایمان دیانت[۳]

نویسندهی مسئول: تبریز ،دانشگاه علوم پزشکی تبریز، دانشکدهی بهداشت و تغذیه، گروه مهندسی بهداشت حرفهای im_dianat@yahoo.com

چکیده

آموزش از بهترین شیوه های ارتقای شاخص بهره وری در جوامع انسانی است. یکی از مهم ترین عواملی که موجب خسارات فراوان می شود، نداشتن اطلاعات کافی در مورد سوانح طبیعی و انسان ساخته و عدم توجه به اهمیت و نقش مردم در تامین امنیت ، بهداشت و امداد در بروز بلایا است. مشارکت مردم در امر کمک و امداد رسانی در بلایا می‌تواند ، کمک فراوانی در سرعت بخشیدن به تسکین آلام افراد سانحه دیده باشد و این امر مهم زمانی تحقق می یابد که مردم شناخت کافی و آگاهی لازم نسبت به مسایل امدادی و آمادگی قبل از وقوع حوادث غیر مترقبه داشته باشند. کشور ما به تبع وضعیت خاص اقلیمی و زمین شناسی خود ،همواره در معرض آسیب های ناشی از سوانح طبیعی قرار داشته است.از طرفی حجم گستردگی خسارات و تلفات ناشی از بلایای طبیعی به گونه ای است که پیشگیری، مقابله، بازسازی و آمادگی در برابر آن‌ها بدون مشارکت گسترده و فراگیر عموم مردم متصور نمی‌باشد. تجربه نشان داده است یکی از اصول اساسی مقابله با حوادث غیر مترقبه ،ارتقای آگاهی‌های عمومی ، ایجاد شناخت، احساس مسوولیت و مشارکت عامه در کسب آمادگی ،ایجاد پتانسیل خود امدادی و دیگر امدادی و ارتقای دانسته های افراد با هدف کاهش آسیب پذیری می باشد. در این راستا یکی از روش‌های پیشگیری و جلب مشارکت فراگیر و مردمی، آموزش صحیح و فراگیر تمام گروه های سنی و اجتماعی با ارایه پیام مناسب آموزشی و فعال نمودن آنان در زمینهی کاهش خسارات وارده می‌باشد. بنابراین لزوم آموزش سوانح طبیعی و شیوه های مختلف برخورد با آن با توجه به مخاطبین مختلف ضروری است و اطلاع رسانی و پیش آگاهی های به هنگام و مناسب از طریق پیام رسانی درست در جهت کاهش خسارات از اهداف اصلی کشور گردد.

واژگان کلیدی: مدیریت، آموزش، حوادث غیر مترقبه ، پیام

مقدمه

نتایج آمارهای کشورهای حادثه خیز جهان که اصول پیشگیری و ایمنی را بـه دقـت بـه کـار مـی‌برنـد و مقایسـه‌ی تلفـات و خسارات این کشورها با جـوامعی کـه ایـن اصـول را رعایـت نمی‌کنند، نشان می‌دهد که آموزش چگـونگی مقابلـه بـا بلایـا، نقش به سزایی در کاهش خطرات ناشی از آن دارد. تاکید است که میزان اطلاعـات افـراد جامعـه‌ای کـه سـانحه درآن رخ داده بیشترین کارآیی را درکاهش اثرات مخرب بلایا داشته است.بـه طور کلی در هر سانحه مراحل مختلفی وجود دارد کـه در هـر مرحله به نوع خاص آموزش چه به طور عمومی یـا تخصصـی نیاز است و تمام این آموزش ها در قالب یـک طـرح مـدیریت حوادث غیر مترقبه می‌گنجد که یک فعالیت مستمر می باشـد و نه بایستی به آن به طور مقطعی توجه نمود. مردم و سازمان‌های محلی همواره بهترین کسانی هستند که مسایل و مشکلات خود را تشخیص داده ، درصدد رفع آن بر می‌آیـد. بـه همـین دلیـل است که ارایه‌ی آموزش‌های مناسب بـا محـل ، چـه در داخـل کشور و یا در سطح بین المللی همواره در جهت کاهش اثـرات

۱- مهندسی بهداشت محیط، مربی دانشگاه علوم پزشکی تبریز، مرکز مدیریت کشوری سلامت (NPMC)، تبریز

۲- دکترای تخصصی بهداشت محیط ،دانشیاردانشگاه علوم پزشکی تبریز

۳- دکترای تخصصی بهداشت حرفه‌ای، استادیار دانشگاه علوم پزشکی تبریز

[Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-14]

[DOR: 20.1001.1.22519521.1390.4.7.5.9]

بلایای طبیعی مورد تاکید قرار گرفته است. چنانچه در کشور ما در حال حاضر لزومی برای ارایه‌ی آموزش‌های مرتبط با خطرات آتشفشان احساس نمی‌شود. زیرا این نیاز جدی نیست از طرف دیگر ،آموزش یکی از روش‌های مداخله ای محسوب می‌شود و مداخله نیز تمام اقدامات پیش یا پس از حادثه است که توسط سازمان ها و گروه های پاسخگو برای کاهش اثرات فیزیکی و روانی یک واقعه به انجام می‌رسد(۳-۱). نتایج مطالعات تحقیقی از کشورهایی مانند بنگلادش، جزایر سلیمان وهند نشان داده است که آموزش مردم و وادار نمودن آن‌ها به برنامه‌ریزی جامعه خودشان، می‌تواند اثرات معجزه‌آسایی در کاهش عوارض جانی ومالی حوادث داشته باشد. البته باید به این امر دقت گردد ، که آموزش اولیه وبازآموزی مدیران جوامع نیز باید براساس چارچوب برنامه ریزی مدیریت حوادث غیر مترقبه انجام گردد چون اگر مدیران به این امر واقف نباشند، هم تدوین برنامه ها وهم اجرای آن‌ها دچار اشکال خواهد شد(٤).

بررسی‌ها نشان داده است که اکثر مردم در زمان‌های غیر حوادث غیرمترقبه‌ی در اقدامات خود حفاظتی توصیه شده از سوی مسوولین امدادی یا دفاع غیر نظامی شرکت نمی‌کنند.گروهی با توجه به مطلب فوق ارزش اقدامات آموزش عمومی را نفی کرده‌اند، ولی شواهد نشان می‌دهد مبنی بر اینکه داشتن اطلاعات درباره‌ی خطر و درک آن به انجام واکنش ها و پاسخ مناسب در طی حوادث غیر مترقبه منتهی می گردد. از جمله تخلیه، توجه به هشدارها که اگر این سازمان‌های گوناگون ،از مجاری متعدد، یک موضوع و پیام را منتشرکنند ،جستجوی شخصی افراد را در کسب اطلاعات بیشتر بر می‌انگیزد. آموزش مداوم (بازآموزی) در چند دهه‌ی اخیر به عنوان یکی از ارکان آموزش مقولات علمی درجهان مورد توجه قرار گرفته است. سازماندهی و تشکیلات آموزش مداوم در اکثر کشورهای دنیا در حال گسترش کمی و کیفی است و هر روز در کشور ما نیز اعتقاد به این فعالیت بیشتر و جدی تر می‌شود.گسترش و بسط فعالیت‌های پیشگیری از سوانح مستلزم آگاهی و همکاری افراد جامعه است، به همین دلیل، بایستی طراحان برنامه‌ی استراتژیک آموزش هر منطقه پس از شناسایی و توجه به نقاط قوت و ضعف‌ها ، فرصت‌ها و تهدیدها ، انتقال دانش پیشگیری از سوانح با شیوه‌های گوناگون را به مرحله‌ی اجرا در آورند (٦-٥).

انواع آموزش

آموزش را می‌توان به سه بخش آموزش عمومی ،آموزش نیمه تخصصی و آموزش تخصصی تقسیم کرد .

آموزش عمومی: اثرات مثبت و فوق العاده مؤثر آموزش همگانی برای کاهش خطرات و خسارات حوادث غیر مترقبه، به خصوص زلزله ، تاکنون در بیشتر کشورهای زلزله خیز دنیا از جمله ژاپن ، چین و آمریکا به اثبات رسیده است . اگر مردم در مورد بلایا و حوادث ، آموزش های لازم را کسب کرده باشند با آرامش می توانند در جهت نجات خود و دیگران تلاش نموده ، در امر امداد و نجات به مسوولین و امدادگران کمک نموده و منطقه‌ی خطر را ترک نمایند . فقدان دانش و آموزش به هنگام فاجعه ، براضطراب شخص می‌افزاید. اما تمرین و مهارت برای مقابله با خطر ، شخص را به هنگام مواجه با مشکلات ناشی از بروز فاجعه کمک کرده ، از اضطراب او می‌کاهد . آموزش برای مقابله با فجایع می‌تواند بر ادراکات درونی افراد بیفزاید، بگونه‌ای که فرد بتواند احتمال وقوع حوادث را با دقت بیشتری حدس بزند و از اقدامات پیشگیری کننده‌ی مؤثر و منابع کمکی و همچنین مناسب‌ترین واکنش‌ها با خبر باشد (٦).یکی از شیوه های آموزش همگانی، تقسیم بندی آن به آموزش رسمی ، غیر رسمی و تصادفی می باشد که به طور عمده وابسته به میزان دسترسی به مخاطبان است. زیرا آموزش های رسمی و غیررسمی براساس مخاطبان مشخص برنامه‌ریزی می‌شوند. به عنوان مثال دانش‌آموزان از طریق مدارس می توانند بسیاری از مسایل مربوط به مقابله با اثرات ناشی از حوادث غیرمترقبه را فرا گیرند . بنابراین یکی از دستاوردهای مهم آموزش عمومی می‌تواند

[Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-14]

[DOR: 20.1001.1.22519521.1390.4.7.5.9]

عملکرد مناسب وکنترل شده‌ی مردم پس ازوقوع حوادث غیرمترقبه باشد .برای افزایش راندمان برنامه‌ی استراتژیک آموزش عمومی در مقابله و آمادگی در سوانح و حوادث غیرمترقبه منطقه‌ای بایستی معیارهای تدوین بر اساس نیازهای منطقه‌ای، شرایط فرهنگی و آداب سنن اجتماعی کشور،گروه کاری،همکاری سازمان ها و نهادهای دخیل در آموزش ، شرایط اقلیمی و موقعیت جغرافیایی، ارزیابی محیط خارجی،احتمال و سابقه‌ی بروز حوادث، تخمین درصد آسیب پذیری، تحلیل استراتژی‌های مختلف، اختصاص بودجه‌ی ستاد حوادث غیرمترقبه، انتخاب استراتژی مطلوب، همکاری طراحان و برنامه ریزان آموزشی در منطقه،گسترش اهداف سالیانه و استراتژی‌های کوتاه و میان مدت را در قالب برنامه های عملیاتی با تکیه بر راه های پیشگیری در نظر گرفته شود.بنابراین مهمترین قسمت در هر برنامه‌ی پیشگیرانه وکنترل مدیریت حوادث غیرمترقبه ، آموزش همگانی است(۹-۷).

آموزش نیمه تخصصی : بسیاری از ساختمان های اسکلت فلزی و بتونی تخریب شده در حوادث غیر مترقبه (زلزله منجیل) به علت عدم اجرای ضوابط فنی حین اجرای ساختمان بوده است. این امر بیان‌گر این واقعیت است که کارگران و تکنسین های ناظر بر ساخت مهارت فنی لازم را در کلیه‌ی زمینه‌های کاری ندارند ،بنابراین نقش آموزش نیمه تخصصی می تواند به کارگران ساختمانی وتکنسین‌ها طی دوره های کوتاه مدت، مهارت های فنی لازم را بیاموزد .

آموزش تخصصی : جهت آگاهی مسوولین و مدیران محلی و شهری، معلمین و متخصصین در امور حوادث غیر مترقبه و نیز به منظور ایجاد شرایط طرح های مقابله نزد مخاطبین خاص نظیر دامداران و کشاورزان و نیز مهندسین عمران و مسوولین آرشیو و موزه داران به آموزش های تخصصی ولوکوتاه مدت نیاز است. این نوع آموزش به دو بخش بلند مدت و کوتاه مدت قابل تقسیم است .آموزش بلند مدت عمدتاً توسط دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی در سطح کارشناسی ارشد ودکترا صورت می پذیرد و آموزش کوتاه مدت ایجاد دوره هایی است که مهندسین ساختمان ،معمار ،تاسیسات و غیره می‌توانند در زمینه‌های مختلف حوادث غیر مترقبه ببینند و مطابق استانداردهای بین‌المللی نسبت به احداث و ایجاد ابنیه اقدام کنند . بدیهی است در صورتی که زیر ساخت های لازم جهت گسترش و سهولت استفاده از شبکه های اینترنت فراهم شود، امکان تبادلات اطلاعات سهل و آسان بین متخصصین ،دستگاه های مرتبط و نمام علاقمندان تامین می‌شود، چرا که در حال حاضر ما از موثرترین ابزار چند رسانه ای ،آسان ترین وسیله‌ی کسب اطلاعات و ارزان‌ترین شیوه‌ی اشاعه‌ی اطلاعات در سطح وسیع بی‌بهره یا دست کم ،کم بهره‌ایم(۹-٦).

وسایل و روش های آموزشی:

وسایل و روش های آموزشی تدابیر آموزشی است که مربوط به تمام افراد بوده ، بدون توجه به وضع روحی یا جسمی آن‌ها قابل اجرا می باشد. برخی از وسایل و روش‌های آموزشی عبارت است از اعلانات ، پلاکاردها ، نمایش فیلم ، مباحثات ، مسابقات با توزیع جوایز، برنامه های ایمنی و بهداشت و غیره. تعالیم ایمنی و بهداشتی ممکن است از مدرسه‌ی ابتدایی شروع وتا دبیرستان و مدارس فنی و حرفه‌ای ادامه یابد و در کلاس، و دوره‌های ویژه‌ای تعلیم داده شود. تعالیم عملی را نیز می‌توان به راه های مختلف در مدارس فنی و حرفه‌ای ، در دوران کار آموزی یا در ضمن کار انجام داد.

اعلانات دیواری: بعضی از اعلانات فکاهی، بعضی حزن‌آور ، و برخی متضمن نصایح و اندرزهای عمومی و تعدادی دیگراز آن‌ها خطرات مخصوص بعضی از کارها را گوشزد می‌کند. اعلانات ممکن است برای محکوم کردن عادت‌های بد عمومی به کار رود و یا مزایای احتیاط را نشان دهد.

فیلم ها و اسلایدها : اعلانات فقط نشان دهنده‌ی یک جنبه مخاطره هستند فیلم بر عکس می‌تواند کلیه‌ی شرایط و احوال

[Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-14]

[DOR: 20.1001.1.22519521.1390.4.7.5.9]

یک حادثه‌ی را نشان دهد. محیط و طرز ایجاد اتفاق و حادثه ناگوار ، طرز وقوع حوادث ، نتایج حاصله از آن و وسیله‌ی جلوگیری از آن را نشان دهد.

صحبت، نطق وکنفرانس: در صحبت و نطق وکنفرانس گوینده باید شنوندگان را بشناسد و آن‌ها را درک کند اگر بتواند شنوندگان را به خود جلب کند ، ممکن است بر آن‌ها اثر بگذارد و مهم‌تر از همه این است که شنوندگان به صداقت او ایمان داشته باشند.

مسابقات: عده زیادی از مسابقات ورزشی ، لذت وافری می‌برند. بدین جهت تعجب آور نیست که مسوولین پیشگیری از حوادث نیز متوسل به مسابقات حفاظتی گردند.

نمایشگاه: نمایشگاه یکی از وسایلی است که کارگر را به طور واقعی از خطراتی که در کمین او هستند و طرق جلوگیری از آن‌ها آگاه می سازد(۱۰و۹،٤).

سرفصل های آموزشی در حوادث غیرمترقبه:

علاوه بر مراحل مختلف چرخه‌ی سوانح ، مخاطبین نیز در نوع، محتوا و روش آموزش موثرند. هر یک از گروه های مخاطب،نیاز آموزشی و روش‌های آموزشی خاص خود را می طلبد. با ارایه‌ی آموزش‌های ضروری(نوع ، هدف، گروه آموزش و روش آموزش) به عموم مردم بتوان آمادگی بیشتری در برابر حوادث غیرمترقبه پیدا نمود . کودکان، نوجوانان و جوانان، بزرگسالان، صاحبان بعضی مشاغل، کارگران و کارفرمایان، مسوولین محلی، مدیران بخشی از این تقسیم بندی را تشکیل می دهند. آموزش‌های ارایه شده توسط سازمان های مختلف در ایران از فراگیری لازم برخوردار نمی‌باشد و برای همه گروه های سنی و اجتماعی را شامل نمی‌شود. درحقیقت برای بعضی از گروه های اجتماعی یا سنی اساساً برنامه و متن آموزشی مناسبی وجود ندارد و یا ناقص می‌باشد. وضعیت تشریح شده در زمینه‌ی جلب مشارکت مردمی از این هم بدتر است و متأسفانه به جمع آوری هدایا و کمک ها در زمان حوادث غیر مترقبه اکتفا شده است، یعنی اصولاً ذهنیت عموم مردم به گونه ای است که مشارکت مردمی را معادل اهدای این کمک ها هنگام درخواست دولت یا جمعیت هلال احمر می‌دانند. گروه های هدف برای برنامه‌ریزی مشارکت مردمی و آموزش اطلاع رسانی در این جهت عبارتند از : مشارکت فردی سازماندهی نشده ، گروه های سازماندهی شده و نهادهای مدنی و تشکل های مردمی که در چارچوب گروه های یاد شده قرار ندارند. بنابراین سرفصل‌های آموزشی در حوادث غیرمترقبه برای طیف‌های مختلف جامعه باید شامل موارد ذیل باشد(۲-۱).

اجرای برنامه های آموزشی برای مسوولین امر ودست اندرکاران امور شهری: پیشگفتار در زمینه سوانح و بلایای طبیعی - برنامه های متون آموزشی ضایعات حوادث غیرمترقبه در ایران وجهان - اقدامات پس از وقوع حوادث غیرمترقبه جهت ساماندهی ضایعات- برنامه ریزی اجرایی مدیریت ضایعات - بازیافت مواد به عنوان روش مناسب در مدیریت ضایعات زلزله - تعیین انواع مواد بازیافت شده - اهمیت حوادث غیر مترقبه در تخریب اهمیت پیشگیری به منظور کاهش زیان های حوادث غیرمترقبه - برنامه‌ریزی پیش بینانه مدیریت ضایعات(پیش طرح) - استفاده مجدد از مواد بازیافت شده - تعیین نیازهای عملیاتی و تسهیلاتی - تعیین نیروی انسانی - تأمین بودجه - بازاریابی مواد - تدوین اصول و مفاد و مقررات اجرای طرح های مشارکت - استراتژی ارتباطات و آموزش - برنامه ریزی جهت نظارت وکنترل - عملیات اجرایی - کنترل و پایش - تهیه گزارش نهایی

اجرای برنامه‌های آموزش برای توده‌ی مردم با زبانی ساده (بسیج مردمی): مقدمه - علت حوادث غیرمترقبه- تبعات حوادث غیرمترقبه - مدیریت بازیافت ضایعات در حوادث غیر مترقبه تعریف بازیافت و انواع آن - اهمیت و تاریخچه‌ی بازیافت - بازیافت نخستین اقدام در مدیریت ضایعات زلزله - جداسازی ضایعات - کاربری های مواد بازیافتی - مراحل

[Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-14]

[DOR: 20.1001.1.22519521.1390.4.7.5.9]

اقدامات مدیریتی ضایعات زلزله - پیشگیری - برنامه ریزی پیش از وقوع حوادث غیر مترقبه - برنامه ریزی اجرایی بعد از وقوع حوادث غیر مترقبه - عملیات اجرایی -جمع آوری و جداسازی اولیه

اجرای برنامه های آموزشی از طریق رسانه های گروهی (رادیو ،تلویزیون و نشریات): بدین ترتیب در این بخش عناوین درسی ضایعات و حوادث غیر مترقبه منتج از متون آموزشی خاص که به منزله‌ی ارتقای سطح آگاهی مردم ، مسوولین و پوشش کارگاه آموزشی تهیه شده است، مورد بحث قرار می‌گیرد . سرفصل های آموزشی از طریق رسانه های گروهی شامل: مفهوم حوادث غیر مترقبه ، اهمیت حوادث غیرمترقبه ، عواقب وقوع حوادث غیر مترقبه .

مدیریت ضایعات زلزله در چه اولویتی قرار دارد، مدیریت ضایعات شامل دو قسمت است (قبل و بعد از وقوع حوادث غیر مترقبه) ، مدیریت قبل از وقوع حوادث غیر مترقبه ، مدیریت بعد از وقوع حوادث غیر مترقبه ، روش های دفع ضایعات ، بازیافت مواد چیست ،آیا همه مواد قابل بازیافت هستند ، اهمیت بازیافت ، تفکیک ضایعات ،لازمه‌ی بازیافت ، ترکیبات نخاله ، کاربری‌های مواد بازیافتی(١٤و٥،٦).

آموزش بهسازی به قربانیان بلا:

تجربه نشان داده است که تاسیسات بهداشتی، که به عنوان بعضی از اقدامات امدادی پس از وقوع بلا ایجاد می‌شود، همیشه هدف را برآورده نمی‌نمایند. زیرا گاه به نحو صحیح از آن‌ها استفاده نمی‌شود و گاه به اندازه‌ی کافی مورد استفاده قرار نمی‌گیرند. موارد زیر را می توان مهم‌ترین دلایل عدم استفاده صحیح این تاسیسات توسط قربانیان بلایا شمرد(۱۵و۵). الف) اثر روانی بلا که اغلب به صورت رفتار بی تفاوت بروز می کند.

ب) سطح زندگی پایین قربانیان قبل از وقوع بلا.

پ) عدم اطلاع آنان از نحوه‌ی نگهداری تاسیسات آماده شده بنابراین پیش بینی تاسیسات بهداشتی به خودی خود برای حل مشکل کافی نیست، مردم باید از این تاسیسات به طور صحیح و مکرر استفاده کنند تا سطح مناسب نظافت شخصی و بهداشت محیطی به دست آید. بنابراین وظیفه‌ی همه مامورین بهداشت محیط است که در آموزش مردم بالا دیده، جهت استفاده از تاسیسات بهداشتی و رعایت قواعد بهداشت شخصی و حفظ بهداشت جامعه فعالانه مشارکت نمایند.

آموزش بهسازی مورد نیاز شامل موارد زیر است:

۱- اجتناب از مصرف آب آلوده یا مشکوک

۲- اجتناب از هدر دادن آب

۳- همکاری در توزیع آب

٤- همکاری در محافظت از شبکه‌ی آبرسانی

نکات مهم در مورد آموزش:

۱- برای موفقیت درامرآموزش باید این کار بر اساس اطمینان و همکاری مردم انجام گیرد و همدری کارمندان بهداشتی با مردم برای جلب اطمینان آنان بی‌اندازه مهم است، رفتار با زور، اثرات زیان‌بخش به بار می‌آورد.

۲- تاسیسات بهداشتی باید نوعی باشد که مردم طرز کار آن را به سادگی بفهمند. عموماً می‌توان راه حل‌های ساده و قابل حصول تهیه کرد بدون این که اصول اساسی بهسازی نادیده گرفته شود. چنان که ایجاد تاسیسات پیچیده غیرقابل اجتناب باشد، باید با حوصله و به طور مداوم به مردم آموزش داد تا ضرورت آن را دریابند و تاسیسات را درست به کار گیرند.

۳- آموزش در محل موثرترین روش است.

٤- در وضع امداد کوتاه مدت زمان کافی برای شروع جریان های آموزشی نیست و عملکرد صحیح تاسیسات بهداشتی بستگی به بازرسی موثر آن ها دارد. برای کمک به بازرسان حرفه‌ای باید از خدمات جوانان ناحیه‌ی آسیب دیده و از سازمان‌های رفاه از قبیل صلیب سرخ ملی بهره مند شد. ضمنا. بازدید باید طبق برنامه منظم انجام گیرد.

[Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-14]

[DOR: 20.1001.1.22519521.1390.4.7.5.9]

۵- استفاده از رسانه های آموزش همگانی که ارزش خود را در وضع اضطراری ثابت کرده‌اند(۱۵-۱۲).

اهمیت نحوه‌ی تنظیم وارایه‌ی پیام مناسب آموزشی و ترویجی در زمینه کاهش خسارات:

به نظر می رسد مردم هشدارهایی را که توسط افراد دیگر نقل می شود باور می‌کنند تا آن هایی را که از طریق رسانه ها دریافت می‌دارند. پیامی که از طریق اشخاص دیگر به گوش مردم می‌رسد معتبرتر به حساب می آید. این امر بر اساس این واقعیت استواراست که وقتی دریافت کنندگان پیام آن را از دهان فرد دیگری می‌شنوند ، چنین تصور می کنند که پیام مزبور عمدتاً برای آن‌ها و نه برای عموم اعضای جامعه صادر شده است . دیگر اینکه دریافت کنندگان پیامی که از طریق رسانه های گروهی به اطلاع عموم می‌رسد، پیامی را معتبرتر به حساب می آورند که توسط مقامات دولت یا سازمان های فوریتی صادر شده باشد. نه اینکه توسط افراد غیر مسوول جامعه یا سازمان های خصوصی صادر شود. از آن گذشته هر یک از رسانه‌های گروهی مناطق مختلف دارای اعتبار خاصی در میان ساکنین این مناطق هستند. ظاهراً مردم انتظار دارند رسانه هایی که قبل از وقوع سانحه اعتبار بیشتری داشته‌اند، هشدارهای مربوط به سانحه را منعکس کنند. به طور کلی هشداری که از طریق رسانه‌های گروهی دریافت می‌شود ظاهراً بیش از آن که مردم را برای ابراز پاسخ مستقیمی در برابر هشدار تجهیز کند، به آن ها می‌گوید که اشکالاتی پیش آمده است. عده‌ی قلیلی پیام هایی را که رودررو دریافت می دارند ، به خصوص پیام های اولیه را معتبر می‌شمارند. مردم پس از دریافت پیام، در صورت امکان به جستجوی نشانه هایی در محیط اطراف خود ، مثلاً بالا آمدن آب ، نشانه‌ای از آتش سوزی، تیره شدن آسمان، دود و از این قبیل می پردازند. در این موارد مشاهده‌ی این نشانه‌ها بیش از پیام صادر شده اعتبار دارد. به این دلیل مردمی که در نواحی سانحه زا زندگی می‌کنند، باید از نشانه های حاکی از احتمال وقوع سوانح مطلع شوند.هشدارهایی که به وسیله‌ی وسایل ارتباط جمعی انتشار می‌یابند، بیش از آن که مردم را برای ابراز پاسخ مستقیم برانگیزاند، آن‌ها را هشیار می‌سازند. در عین حال مردم غالباً هشداری را باور می دارند که از منابع متعددی، اعم از رسمی و غیررسمی، فردی، یا از طریق رسانه ها منتشر شود. این امر عمدتاً هنگامی صدق می کند که محتوای پیام در همه‌ی موارد یکسان باشد، عدم یکسان بودن متن پیام اعتقاد به آن را کاهش می دهد. دیگر اینکه محتوا و متن پیام هم می تواند بسیار مهم باشد. پیامی که مبهم باشد یا چنان تنظیم شده باشد که دریافت کنندگان نتوانند آن را تفسیر کنند و در نتیجه از اهمیت آن غافل بمانند، در واقع اصلاً هشداردهنده به حساب نمی‌آید. در پژوهش‌های مربوط به سوانح این نکته از مدت ها قبل ثابت شده است که قربانیان سوانح عموماً نشانه های مربوط به احتمال وقوع خطر را نادیده می گیرند یا عادی تلقی می کنند. به عبارت دیگر مردم عادی غالباً همه‌ی نشانه های مربوط به احتمال وقوع خطر را چنان تفسیر می‌کنند که انگار خطری در بر ندارند، مثلاً یک صدای مهیب را بیشتر به صدای موتور هواپیما یا اتومبیل و یا سروصدای ناشی از ساختمان سازی تعبیر می‌کنند، یا صدای انفجار هشدارهای شفاهی هم به همین ترتیب به سادگی بی اهمیت شمرده شده یا نادیده گرفته می‌شوند.در بررسی هشدار سانحه باید فرایند با عوامل گوناگونی را که همه تقریباً به طور همزمان عمل می‌کنند، در نظرگرفت. رفتار مردم در برابر هشدار از تحلیل یا ترکیب بسیاری از این عوامل سرچشمه می‌گیرد و حاصل تنها یک فرایند یا عامل نیست. چنان چه قبلاً اشاره شد، محتوای پیام هشدار دهنده اطلاعاتی نیست که صرفاً به شخص به خصوصی مربوط باشد و واکنش به خصوصی را دروی بر انگیزد. بلکه چنان که قبلاً مطرح شد، رفتاری که در برابر هشدار ابراز می شود برداشت ها و تعامل های جمعی و چند بعدی را در بر می‌گیرد و این خود طرحی است به مراتب پیچیده تر از طرح ساده، محرک و پاسخ، واقعیت موجود گاه بسیار پیچیده

[Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-14]

[DOR: 20.1001.1.22519521.1390.4.7.5.9]

است و بهمین دلیل انسان برای گریز از آن به دنبال توصیف های بسیار ساده می گردد. مشارکت مردمی امری توصیه‌ای و بخشنامه ای نیست بلکه در اثر تعامل بین بخش های مختلف جامعه، فرهنگ و بینش و منش مشارکت پدیدار می گردد. مردم به عنوان بخش زنده‌ی نظام مدیریت حوادث غیرمترقبه همواره نقش اساسی را در روند صحیح به کارگیری منابع، پیشگیری و کاهش اثرات، مقابله و بازسازی پس از حوادث غیر مترقبه دارند (۱۲و۷،۱۱-۵).

بحث

یافته های آماری تحقیق در خصوص مطالعه آگاهی دانشجویان دانشکده‌ی بهداشت و تغذیه دانشگاه علوم پزشکی تبریز در خصوص بلایای طبیعی که توسط نگارنده صورت گرفت نشان می‌دهد که ۷۱/۱۳ درصد تعداد افراد شرکت کننده در مناطق زلزله خیز به سر می برند و بلایای طبیعی مختلفی از جمله سیل، زلزله و آتش سوزی را به ترتیب ۱۲/۳۸، ٤٥/۲٥ و ۹/۱۳ درصد تجربه نموده‌اند و ۹۲/٥٥ درصد افراد اساسی ترین اقدامات برای کاهش خسارات ناشی از بلایای را نمی‌دانستند و ٥۸/۲۰ درصد افراد، نسبت به مدیریت بلایا اظهار بی اطلاعی می‌نمودند و ۹۳/۷۸ درصد کلیه‌ی شرکت کنندگان مایل به بالا بردن سطح آگاهی خود در مورد بلایای طبیعی و چگونگی مقابله با آن بصورت واحد درسی شده اند (۸). یافته های آماری تحقیق در خصوص بررسی میزان آگاهی کارشناسان بهداشت محیط استان آذربایجان شرقی در هنگام وقوع بلایای طبیعی سال نیز نشان داد که ٤٥/٥ درصد کارشناسان و ٥۳/٥ درصد کاردان بهداشت محیط آگاهی های لازم را داشتند. بین سطح آگاهی آنان با میزان تحصیلات و محل کار آنان رابطه‌ی معنی داری ($P \leq ۰/۰٥$) وجود داشت وهمچنین بین میزان آگاهی کارشناسان بهداشت محیط با میزان سن وسابقه‌ی کار در مراکز بهداشتی رابطه‌ی معنی داری وجود نداشت ($P>۰/۰٥$). با استحصال نتایج تحقیق که گویای اثر میزان تحصیلات برسطح آگاهی می باشد چنین نتیجه گیری می‌شود که افزایش تحصیلات در بالا بردن میزان آگاهی‌های کارشناسان و عموم جامعه در هنگام وقوع بلایا طبیعی موثر بوده است. (۳). بنابراین یکی از مهم‌ترین عواملی که موجب ضایعات فراوان می باشد، نداشتن اطلاعات کافی در مورد سوانح طبیعی و انسان ساخته است و همچنین عدم توجه به اهمیت و نقش مردم در تأمین امنیت ، بهداشت و امداد در بروز بلایا است. مشارکت مردم در امر کمک و امداد رسانی در بلایا می‌تواند کمک فراوانی در سرعت بخشیدن به تسکین آلام افراد سانحه دیده باشد و این مهم زمانی تحقق می یابد که کارشناسان و مردم شناخت کافی و آگاهی لازم نسبت به مسایل امدادی داشته باشند.از آنجایی که کشور ما به تبع وضعیت خاص اقلیمی و زمین‌شناسی خود ،همواره در معرض آسیب‌های ناشی از سوانح طبیعی قرار داشته است. از طرفی حجم گستردگی خسارات و تلفات ناشی از بلایای طبیعی به گونه ای است که پیشگیری، مقابله، بازسازی و آمادگی در برابر آن‌ها بدون مشارکت گسترده و فراگیر عموم مردم متصور نمی‌باشد. بنابراین یکی از روش‌های پیشگیری، آموزش صحیح و فراگیر کارشناسان و مردم و فعال نمودن آنان در تنظیم و ارایه‌ی پیام مناسب آموزشی و ترویجی به جامعه در زمینه‌ی کاهش خسارات وارده از حوادث غیر مترقبه می باشد. پس لزوم آموزش سوانح طبیعی و شیوه های مختلف آن با توجه به مخاطبین مختلف و نیز نقش اطلاع رسانی و پیش آگاهی‌های به هنگام و مناسب از طریق پیام رسانی درست در جهت کاهش خسارات ناشی از سوانح موضوع اصلی در بین تجارب کشورهای مختلف بوده است. لذا ضرورت دارد که تدابیری در جهت ارتقای سطح علمی جامعه از طریق ایجاد دوره‌های آموزشی در تنظیم و ارایه‌ی پیام مناسب آموزشی و ترویجی به جامعه در زمینه کاهش خسارات وارده ازحوادث غیرمترقبه اندیشیده شود. تا کارشناسان بتوانند با آگاه

[Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-14]

[DOR: 20.1001.1.22519521.1390.4.7.5.9]

نمودن افراد آسیب دیده در مواقع بروز بلایـا خسـارات وارده از را به حداقل ممکن برسانند و با توجـه بـه درصـد بـالای عـدم بـا اقـدامات صـحیح در مـدیریت ، برنامـه ریـزی، همـاهنگی، سـازماندهی، بـازآموزی مـداوم، اسـتفاده از تکنولـوژی‌هـای آگاهی جامعه در خصوص راه های کاهش خسارات و مدیریت بلایا و از طرفی تمایل به بالابردن سطح آگاهی خود، مـی تـوان آموزشی و ارایه‌ی امکانات لازمه در کشور، مشکلات موجود را به حداقل رساند.

منابع

۱- اصل هاشمی ا. اقدامات بهداشتی در شرایط اضطراری. جلد اول، NPMCدانشگاه علوم پزشکی تبریز، ۱۳۸۷

۲- اصل هاشمی ا. اقدامات بهداشتی در شرایط اضطراری. جلد دوم، NPMCدانشگاه علوم پزشکی تبریز، ۱۳۸۷

۳- اصل هاشمی ا وهمکاران .بررسی میزان آگاهی کارشناسان بهداشت محیط استان آذربایجان شرقی در هنگـام وقـوع بلایـای طبیعـی . هشتمین همایش ملی بهداشت محیط ، تهران ، ۱۹-۱۷ آبان ۱۳۸٤، ص ٦٤

٤- اصل هاشمی ا. نقش مدیریت آموزش در کنترل آلودگی های زیست محیطی. اولین همایش و نمایشگاه تخصصـی مهندسـی محـیط زیست،تهران،۱۳۸۵

۵- اصل هاشمی ا. درس‌های آموخته شده از مدیریت حوادث غیر مترقبه پس از حوادث غیر مترقبـه کشـور. دومـین همـایش مقابلـه بـا سوانح طبیعی ،گروه مهندسی نقشه برداری پردیس دانشگاه تهران،۱۳۸٦

٦- اصل هاشمی ا. نقش مدیریت آموزش در کاهش خسارات در بحران ها. دومین همایش مقابله با سوانح طبیعی .گروه مهندسی نقشـه برداری پردیس دانشگاه تهران،۱۳۸٦

۷- اصل هاشمی ا ، دیانت ا. نقش آموزش و آگاهی رسانی عمومی در بهبود رفتارها در مقابله با سوانح زیست محیطی. پنجمین کنفرانس ملی روز جهانی محیط زیست،۱۳۹۰

۸- اصل هاشمی ا. تاثیر ارائه درس اقدامات بهداشتی در شرایط اضطراری در افزایش آگاهی دانشجویان. دو فصلنامه توسـعه آمـوزش در علوم پزشکی زنجان، پاییز و زمستان ۱۳۸۷

۹- هادی امیرانی م. اثرات پیامدهای بلایای طبیعی بر منابع طبیعی. انتشارات جهاد، سال نوزدهم، شماره۲۳۱-۲۳۰، ۱۳۷۹.

۱۰- مزیدآبادی ش. نگرش اجمالی به انواع سوانح و حوادث طبیعی و بررسی آمادگی های لازم در زمان بروز بلایـای طبیعـی. اداره کـل آموزش و آمادگی های امدادی حوزه معاونت امداد جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۵.

11- WHO, Environmental health management in emergency", 2001.

12- Disasters / Training .2011.Avaiable From: www.rmlibrary.com/lib/disasters/training.

13- NSS training in disaster management .2011. Avaiable From: www. Thehindu.com/news/cities/ Vijayawada/ comarticle2441710. ece .

14- To appear in: Salas E, Bowers C, Edens ,Applying resource management in organizations: A guide for training professionals. Mahwah, NJ: *Lawrence Erlbaum Assoc*.2011

15- Joint Committee on Standards for Education Evaluation. The Program Evaluation Standards (2nd edition). Sage, Thousand Oaks: CA;1994.

[Downloaded from edujournal.zums.ac.ir on 2026-11-14]

[DOR: 20.1001.1.22519521.1390.4.7.5.9]